

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

В. В. Карпенко

*кандидат наук з державного управління,
докторант Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

УДК 303.4

ПРИНЦИПИ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

На основі аналізу напрацювань різних галузей наук, а також новітніх концепцій публічного управління, проводиться систематизація принципів комплексного розвитку громад як форм реалізації специфічних законів і закономірностей наявної системи розвитку об'єкта "територіальна громада".

Ключові слова: принципи розвитку, комплексний розвиток, сільська територіальна громада.

Розвиток правової держави в сучасних демократичних умовах неможливий без урахування організаційно-управлінських, соціально-економічних, екологічних, культурних і територіальних тенденцій, стану нормативно-законодавчої бази, утвердження громадянського суспільства. Це залишається пріоритетним і для України, перед керівництвом якої постало складне завдання — забезпечити належний рівень життя її громадян. Особливої уваги при цьому потребує досягнення взаємодії технічних, економічних, соціальних, географічних об'єктів із відповідною пропорційністю в їхньому розвитку. Всебічний комплексний розвиток територіальних громад як єдиних систем, цілісних та життєздатних досягається збалансованістю (пропорційністю) і взаємопов'язаністю окремих багатофункціональних факторів, котрі найдоцільніше відповідають потребам і можливостям (зокрема використання природного, економічного й соціального потенціалів) усієї системи й кожного з компонентів, а також інтересам системи більш високого порядку або рангу [1]. Якісне дослідження комплексного розвитку громад передбачає застосування класичних, а також новітніх теоретичних концепцій і методологій державного управління, одним із першочергових завдань якого є визначення принципів комплексного розвитку.

Зазначимо, що дослідженню принципів розвитку держави, територій, громад присвячено роботи вчених різних галузей наук. У контексті суспільно-географічних досліджень — праці Г. І. Бритченко [2], І. М. Дудника [3], С. С. Мохначук [4], О. Г. Топчієва [5] та ін. Управлінські принципи державної політики аналізували

© Карпенко В. В., 2011

В. П. Мілецький [6, с. 71–77], М. Мішелетті [7], П. І. Надолішнього [8; 9], Л. В. Сморгунів [6; 10] та ін.; адміністративного права — В. Б. Авер'янов [11; 12], Г. В. Атаманчук [13], І. А. Грицяк [14], А. А. Пухтецька [12, с. 18–28] та ін. На принципах розвитку громад на основі концепції сталого розвитку зосереджено увагу працівників Організації Об'єднаних Націй [15], Європейського Союзу [16–18], О. В. Безуглого [19, с. 16–20] та інших науковців.

Навіть із урахуванням результативних наукових розробок варто визнати недостатність ґрунтовних робіт щодо визначень принципів комплексного розвитку громад у вітчизняній літературі.

Метою статті є дослідження й формування принципів комплексного розвитку територіальних громад як форм реалізації специфічних законів і закономірностей наявної системи розвитку об'єкта “територіальна громада” з відповідними межами, загальними тенденціями, особливостями механізмів і компонентів, взаємозв'язків із довкіллям, якісними й кількісними параметрами функціонування тощо.

Досліджуючи принципи комплексного розвитку громад, потрібно зазначити, що територіальна громада — це система суб'єктно-об'єктних управлінських відносин (із відповідними економічними, соціальними, культурними, адміністративними, політичними складовими). Вона є також географічним об'єктом, якому притаманні власні закономірності розвитку. Крім того, однією з основних умов є те, що комплексний розвиток територіальних громад є складовою забезпечення концепції сталого розвитку територій [1].

Отже, при визначенні підходів до аналізу принципів комплексного розвитку громад належить враховувати напрацювання різних галузей наук (соціальної географії, адміністративного права, політології та ін.), а також новітні концепції публічного управління (як “*governance*” (управління), демократичного врядування, сталого розвитку та ін.).

Зазначимо, що на думку І. М. Дудника, принципи управління як форми впровадження специфічних законів і закономірностей розвитку географічних об'єктів ще “не знайшли належного відображення в економіко-географічній літературі” [3, с. 17]. Аналізуючи наявні роботи, спробуємо навести основні принципи управління географічними об'єктами.

Принцип взаємозв'язку та взаємообумовленості географічного та соціально-економічного управління на основі спільності комплексного складу об'єктів цих двох видів управлінь. Тобто компоненти соціально-економічної системи (населення, виробництво) деякими своїми властивостями входять до складу економіко-географічної системи, і навпаки — компоненти економіко-географічної системи значною мірою опосередковують соціальні й економічні зв'язки.

Принцип плановості пов'язаний із планомірністю в управлінні.

Принцип комплексності пов'язаний зі специфікою дослідження територіальної громади як суспільно-географічного об'єкту. У розрізі міжкомпонентних і міжгалузевих взаємодій сама комплексність, як зазначає І. М. Дудник, — це специфічна організація цілісності, яка характеризується доволі високою стійкістю в умовах великої рухливості компонентів зв'язків і відносин [3, с. 18].

Принцип охорони компонентів географічної складової територіальної громади, який впливає із закономірності пропорційного розвитку. Якщо управління буде здійснюватися без урахування географічних законів, стійкість компонентного складу територіальної громади може порушитися. Таке порушення стійкості може проявитися у зміні якості одного чи декількох компонентів, а також інколи стати причиною їх зникнення, тобто виштовхування із системи. А це призводить до істотних видозмін не тільки самої географічної системи, а і її зовнішнього середовища.

Принцип пропорційності взаємопов'язаний із попереднім принципом охорони компонентів географічних утворень, передбачає узгодженість у розвитку компонентів. У географічній системі формуються доволі стійкі пропорції між її компонентами, які є результатом дії об'єктивних законів природи, а також впливу діяльності людини. Природне довкілля в результаті життєдіяльності населення зазнає антропогенного впливу і, у свою чергу, саме інтенсивно впливає на життєдіяльність суспільства. Таким чином, необхідно передбачати не тільки збереження наявних пропорцій, а і їхню раціоналізацію.

Принцип цілісності (єдності, комплексності, інтегрованості й т.д.) демографічного, економіко-географічного й фізико-географічного аспектів дослідження. Цілісність географічного утворення територіальної громади, її системна організація мають бути відображені в процесі управління з урахуванням вимог єдності різних аспектів управління [3, с. 17–19; 4].

Не менш важливим для дослідження питання принципів комплексного розвитку громад є врахування напрацювань адміністративного права й політичного управління. Управлінські принципи в політико-соціологічній літературі — це основні правила, що ґрунтуються на знанні законів функціонування й розвитку суспільства, суспільних процесів, діяльності органів, інститутів і безпосередньо громадян [6, с. 71].

Російські дослідники Л. В. Сморгунів та В. П. Мілецький у підручнику з державної політики й управління проводять аналіз підходів різних науковців щодо диференціації загальних (тобто тих, що застосовуються у всіх видах політики держави і мають загально значимий та універсальний характер) та галузевих (специфічних, тобто тих, що застосовуються в управлінні окремими сферами суспільства або які використовуються тільки в державній політиці, політиці окремих партій і суспільно-політичних організацій) принципів державної політики [6, с. 71–73]. При цьому, на їхнє переконання, принципи (або ознаки) адміністративного (державного) управління за своїм змістом мало відрізняються від принципів політики [6, с. 72].

Зазначений аналіз свідчить про багатоплановість точок зору щодо виокремлення головних принципів державного управління й політики, що залежать від взаємовідносин державного впливу, різних сфер суспільної сфери, формування ринкових, а також демократичних відносин тощо.

Ураховуючи даний досвід, зупинимося більш детально на розгляді принципів концепції “*democratic governance*” (демократичний спосіб управління розвитком країни), яка є на сьогодні орієнтиром формування державно-правових відносин для провідних країн світу та інтегрує напрацювання попередньо розроблених концепцій (належного управління (“*good governance*”), чутливого управління (“*responsive governance*”), політичних мереж, нового державного менеджменту (“*new public management*”) та інших). Так, Біла книга Європейського врядування розкриває п'ять основних політичних принципів належного управління (як складової концепції “*democratic governance*”): відкритість, участь, відповідальність, ефективність та відповідність (узгодженість) [11, с. 26; 17]. Підкреслимо, що принципи належного управління, виходячи із суті даної концепції, мають застосовуватися на всіх рівнях управління: глобальному, об'єднань держав (наприклад, ЄС), національному, регіональному та локальному.

Із метою дотримання принципів належного управління, а також задля забезпечення рівних прав і можливостей громадян та юридичних осіб, ефективного і якісного надання адміністративних послуг наприкінці минулого століття країни Європейського Союзу сформували систему співробітництва публічних адміністрацій — Європейський адміністративний простір (ЕАП).

Принципи ЕАП є близькими до принципів належного управління і поділяються на чотири групи:

- юридична визначеність;
- відкритість і прозорість;
- відповідальність;
- ефективність і результативність [11, с. 27–28; 14].

Принципи адміністративного права й політичного управління знайшли своє відображення також і в основних законодавчих актах України. Так, спробуємо в табл. 1 зробити порівняння принципів належного управління, принципів ЄАП, а також принципів управління, визначених відповідно до Конституції України, Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” та Закону України “Про місцеві державні адміністрації” (як основних законодавчих актів діяльності територіальних громад в Україні).

Таблиця 1.
Порівняння принципів належного управління, Європейського адміністративного права, принципів управління відповідно до законодавства України

Принципи належного управління	Принципи Європейського адміністративного простору	Принципи управління відповідно до законодавства України ¹
законності	верховенства права; правової держави; підлеглості публічних адміністрацій зовнішньому контролю	верховенства права (ст. 8 КУ, ст. 3 ЗУ ДА, ст. 4 ЗУ МС); законності (ст. 3 ЗУ ДА); народовладдя місцевого самоврядування (ст. 4 ЗУ МС)
відсутності дискримінації /рівності	недискримінації	пріоритетності прав людини (ст. 3 ЗУ ДА)
пропорційності	пропорційності	поєднання державних і місцевих інтересів (ст. 3 ЗУ ДА, ст. 4 ЗУ МС)
заборони зловживання владою	зв'язаності адміністрації законом	
безсторонності/об'єктивності	надійності	
урахування та відповідності законним очікуванням	передбачуваності; переваги інтересів людини у відносинах з органами публічної влади; презумпція винуватості органу публічної адміністрації у відносинах з громадянином	
інформування та консультування	набуття чинності тільки після офіційного опублікування	

¹ Відповідно до Конституції України [20] (скорочення в таблиці: КУ), Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [21] (скорочення в таблиці: ЗУ МС), Закону України “Про місцеві державні адміністрації” [22] (скорочення в таблиці: ЗУ ДА).

Продовження таблиці 1.

справедливості	процедурної справедливості; доцільності (обґрунтованості)	
етичності	професіоналізму	
використання простої, чіткої та зрозумілої мови	професіоналізму	
повідомлення про отримання документів та зазначення вповноваженої особи		
обов'язкової передачі документів уповноваженим органам /службам		
право бути заслуханим та робити заяви		
розумного проміжку часу для прийняття рішень	своєчасності	
обов'язок зазначати підстави адміністративних рішень	доцільності (обґрунтованості); обов'язкового обґрунтування та наведення підстав прийнятого рішення особою, чиї права або законні інтереси зачіпаються у зв'язку із його прийняттям	
зазначення засобів захисту		
повідомлення про прийняте рішення		
захисту даних та поваги приватної інформації	надійності	
дотримання вимог конфіденційності інформації під час виконання запитів	винятковості конфіденційного та секретного характеру діяльності органів публічної влади	
забезпечення публічного доступу до документів		
належного документування	набуття чинності тільки після офіційного опублікування	

Продовження таблиці 1.

юридичної визначеності та захисту порушених прав	відповідальності органів публічної адміністрації	відповідальності перед людиною й державою за свою діяльність (ст. 3 ЗУ ДА); підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб (ст. 4 ЗУ МС)
право на оскарження адміністративних рішень	відшкодування шкоди органами публічної адміністрації, завданої правам і законним інтересам громадян	судового захисту прав місцевого самоврядування (ст. 4 ЗУ МС)
доступності адміністративної влади та публічних послуг, електронного урядування та використання електронної пошти		
гнучкості в практичній роботі адміністративних органів		
ефективності	ефективної адміністрації; ефективного та результативного виконання європейського законодавства; професіоналізму	
прозорості адміністративних дій	прозорості на противагу дискретності	колегіальності місцевого самоврядування (ст. 4 ЗУ МС)
доступ до інформації: право персонального доступу, право загального доступу до документів, право на письмові матеріали	відкритості на противагу секретності	гласності (ст. 3 ЗУ ДА, ст. 4 ЗУ МС)
простоти (спрощення організації органів публічної влади, адміністративних процедур та вимог щодо оформлення документів)	формалізованих процедур з метою уникнення абстрактної відповідальності	

Закінчення таблиці 1.

незалежної діяльності	надійності	правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності місцевого самоврядування в межах повноважень; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування (ст. 4 ЗУ МС)
удосконалення внутрішніх правил органів публічної влади	формалізованих процедур із метою уникнення абстрактної відповідальності	
збереження та охорони державної власності		
підготовки державних службовців		
виконання бюджетних вимог		
раціоналізації організації адміністрації	переваги інтересів людини у відносинах з органами публічної влади; професіоналізму	виборності органів місцевого самоврядування (ст. 4 ЗУ МС)

Порівняння доводить, що принципи належного управління, а також розроблені на їхній основі принципи Європейського адміністративного права є більш ґрунтовними на відміну від принципів управління, прописаних в основних законах чинного законодавства України.

Ще однією новітньою концепцією, яку необхідно враховувати у дослідженні політики комплексного розвитку громад є Концепція сталого розвитку. Аналізуючи принципи сталого розвитку, будемо керуватися основними міжнародними документами щодо сталого розвитку на місцевому рівні, а саме:

— *Ольборзькою хартією “Міста Європи на шляху до сталого розвитку”*, прийнятою в Данії на Європейській конференції зі сталого розвитку великих і малих міст Європи 24–27 травня 1994 року [16; 19, с. 18–19], а також Ольборзькими зобов’язаннями, ухваленими 11 липня 2004 року на виконання рішень зазначеної конференції;

— *Лісабонським планом дій “Від хартії до дій”*, розробленим групою експертів і прийнятим з урахуванням рекомендацій Ольборзької хартії;

— *Стамбульською декларацією щодо населених пунктів (Хабібат II)*, прийнятою на Конференції ООН 3-14 червня 1996 року в Туреччині;

— *Мельбурнськими принципами сталого розвитку міст*, прийнятими на Міжнародному форумі ООН у квітні 2002 року в Австралії [19, с. 19–20];

— *Ганноверським закликком бургомістрів Європи напередодні XXI століття*, прийнятим на III Європейській конференції міст та інших населених пунктів із перспективою сталого розвитку, а також іншими документами.

Узагальнюючи дані документи, можна виокремити такі принципи розвитку територіальної громади на засадах сталості:

Гармонізації співіснування людини й природи, відповідального споживання природних ресурсів, який забезпечується шляхом раціонального природокористування, урахування характеристик екосистем при розвитку громад, постійне вдосконалення екологічно чистих технологій на основі налагодженого механізму управління, дієвого контролю, попиту й використання таких технологій.

Забезпечення потреб сучасного й створення умов для майбутніх поколінь. Планування та проектування з урахуванням динамічності та сталості місцевої економіки, тобто надання пріоритетності стратегічному плануванню й проектуванню без завдання шкоди довкіллю.

Перспективи сталого розвитку громад мають ґрунтуватися на міжгенераційній, соціальній, економічній і політичній справедливості з урахуванням індивідуальних особливостей кожної із громад, їхніх людських культурних цінностей, історії та природних систем, забезпечення однакового доступу громадян до природних благ.

Відкритості та прозорості соціально-економічної політики та участі всіх верств населення в реалізації стратегії сталого розвитку території. Право на участь у прийнятті рішень щодо добробуту громадянина, тобто принцип громадської участі, що передбачає підвищення активності громади, забезпечення можливості участі мешканців у визначенні пріоритетів та прийнятті рішень щодо питань розвитку.

Скорочення транспортного руху з відповідним збільшенням мобільності населення.

Збереження та відтворення природного довкілля. Визначення справжньої цінності біологічного різноманіття й природних екосистем, їхнього захисту і відновлення.

Досягнення тривалої соціальної захищеності, рівності та справедливості з розвинутою системою охорони здоров'я.

Взаємної відповідальності органів влади, підприємницьких структур та населення за сталий розвиток територій. Розвиток і заохочення співпраці всіх зацікавлених сторін у процесі сталого розвитку громад із урахуванням зобов'язань кожної із громад щодо глобальної відповідальності за сталий розвиток на світовому рівні.

Не менш важливим у дослідженні принципів комплексного розвитку громад є врахування принципів корпоративного управління, а саме:

- принцип набуття переваг;
- принцип відсутності домінування інтересів окремих груп чи спільнот;
- принцип загальних стратегічних цілей;
- принцип управління за результатами;
- єдність систем управління;
- концентрація зусиль на проривних напрямках;
- принцип позбавлення баласту;
- відповідність корпоративній культурі;
- принцип демократичності управління.

Установлено, що особливого значення принципи корпоративного управління на засадах свідомого формування мешканцями території соціальної спільноти — громади — набувають на базовому рівні місцевого самоврядування, що вимагає від його органів моніторингу суспільної думки, тенденцій її змін, мотивацій до суспільно значущої діяльності.

Як механізм практичного врахування принципів розвитку громад, наведемо приклад уряду провінції Нової Шотландії Канади, який схвалив і взяв на себе зобов'язання дотримуватися таких принципів розвитку місцевих громад:

1. Локальне лідерство: громада відіграє провідну роль у власному розвитку.

2. Урядова підтримка: уряд активно допомагає й підтримує розвиток громади шляхом забезпечення інформацією, експертизою, керівництвом та іншими відповідними ресурсами.

3. Співпраця як підхід: розвиток громади ґрунтується на співробітництві, координації та співпраці між урядом та громадами.

4. Збалансованість: розвиток громади будується на збалансованому підході з урахуванням та інтеграцією економічних, соціальних, природоохоронних та культурних міркувань.

5. Повага до місцевих цінностей: уряд намагається з розумінням та повагою ставитися до громадських цінностей.

6. Соціальна інклюзія: усі члени громади незалежно від статі, віку, стану здоров'я, раси, культури, мови чи соціального та економічного статусу мають можливість бути залученими до процесу розвитку громади і доступ до її соціальних та економічних благ.

7. Прозорість та підзвітність: залучення уряду до розвитку громади сприяє прозорості, підзвітності, співучасті та базованому на доказах процесу прийняття рішень.

8. Партнерство й спільні інтереси: до розвитку громади залучаються потрібні партнери на громадському та урядовому рівнях.

9. Спільне бачення: члени громади та уряду виробляють спільне бачення майбутнього.

10. Акцент на громадських активах: розвиток громади ґрунтується на наявному потенціалі та наявних активах громади.

11. Волонтерство: розвиток громади цінує, поважає, виховує та заохочує волонтерство [23].

Висновки. 1. Принципи розвитку знаходять своє відображення в підходах різних наук та теорій, узагальнюючи напрацювання яких, систематизуємо принципи комплексного розвитку громади:

- принцип плановості з урахуванням збереження природного довкілля;
- принцип комплексності;
- принцип охорони компонентів географічної складової, відповідального споживання та відтворення природних ресурсів;
- пропорційності;
- цілісності (інтегрованості різних аспектів дослідження, взаємозв'язку та взаємообумовленості географічного та соціально-економічного управління);
- справедливості та рівності (міжгенераційній, соціальній, економічній, політичній) та врахування індивідуальних особливостей (як окремих осіб, так і громад);
- відкритості та прозорості;
- соціальної захищеності;
- взаємної відповідальності за розвиток;
- законності; урахування та відповідність законним очікуванням;
- етичності; доступності адміністративної влади та публічних послуг;
- ефективності та результативності.

2. Врахування принципів комплексного розвитку громад має стати основою для проведення теоретичних розробок, а також складання та впровадження стратегій та програм комплексного розвитку громад на близьку й тривалу перспективу, діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, бути обов'язковим, законодавчо закріпленим при опрацюванні Державних цільових програм розвитку територій та громад. У свою чергу це потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. *Карпенко, В.* Комплексний розвиток сільських територіальних громад: проблеми дефініції [Текст] / В. В. Карпенко // Зб. наук. пр. ОРІДУ при Президентіві України. — Одеса : ОРІДУ НАДУ при Президентіві України, 2007/8. — Вип. 3 (35). — С. 82–89.
2. *Бритченко, Г. И.* Управление социалистическим производством: Принципы и системный подход [Текст] / Г. И. Бритченко — К.—Донецк : Вища школа, 1981. — 172 с.
3. *Дудник, И. Н.* Комплексное развитие сельского района (Географические основы управления) / И. Н. Дудник. — Полтава : Астрея, 1993. — 230 с.
4. *Мохначук, С. С.* Проблемы управления географическими объектами [Текст] / С. С. Мохначук // Экономическая география : [республ. межвед. научн. сб.]. — 1982. — № 33. — С. 5–20.
5. *Топчієв, О. Г.* Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики [Текст] : [навч. посіб.] / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2005. — 632 с.
6. Государственная политика и управление [Текст] : [учебн.] [в 2 ч.] / под ред. Л. В. Сморгунова. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОСПЭН), 2006. — Часть 1. Концепции и проблемы государственной политики и управления. — 384 с.
7. *Мишелетти, М.* Государственное управление в демократическом обществе [Текст] / М. Мишелетти. — СПб. : Петро-РИФ, 1998. — 34 с.
8. *Надолішній, П. І.* Вітчизняна традиція демократичного врядування як аспект національного державотворення: до 360-ї річниці створення Української козацької держави та 300-річчя Конституції Пилипа Орлика [Текст] / П. І. Надолішній // Вісник державної служби України. — 2009 — № 4 — С. 69–78.
9. *Надолішній, П. І.* Демократичне врядування: питання теорії, методології і практики [Текст] / П. І. Надолішній // Проблеми й тенденції розвитку галузі науки “Державне управління” в Україні : зб. матеріалів симп. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна, С. В. Загороднюка. — К. : Вид-во НАДУ, 2007. — С. 38–40.
10. *Сморгунов, Л. В.* Современная сравнительная политология [Текст] : учебник для студ. вузов, обучающихся по направлению (спец.) “Политология” / Л. В. Сморгунов. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2002. — 470 с.
11. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право [Текст] / [Авер’янов В. Б., Дерезь В. А., Школик А. М. та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Авер’янова. — К. : Юстініан, 2007. — 288 с.
12. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики [Текст] / заг. ред. В. Б. Авер’янов ; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. — К. : Факт, 2003. — 384 с.
13. *Атаманчук, Г. В.* Теория государственного управления [Текст] : [курс лекц.] / Г. В. Атаманчук. — М. : Юридическая литература, 1997. — 400 с.
14. *Грицяк, І. А.* Європейське управління: теоретико-методологічні засади [Текст] / І. А. Грицяк. — К. : К.І.С., 2006. — 398 с.
15. UNDP. Good Governance and Sustainable Human Development [Electronic resource] // Governance for Sustainable Human Development. A UNDP Policy Document. 2002. — Mode of access : <http://mirror.undp.org/magnet/policy/chapter1.htm>.
16. Towards a Local Sustainability Profile — European Common Indicators Methodology sheets for testing phase 2001-02 [Electronic resource] EUROPA — European Commission. — Mode of access : http://ec.europa.eu/environment/urban/pdf/local_sustainability_en.pdf.
17. European Governance. A White Paper / Commission of the European Communities. Brussels, 2001 [Electronic resource] EUR-Lex — Access to European Union Law. — Mode of access : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf.
18. European Sustainable Cities. Report by the Expert Group on the Urban Environment / European Commission, Directorate General XI. Environment, Nuclear Safety and Civil Protection. Brussels, March 1996 [Electronic resource] European Commission. — Mode of access : <http://ec.europa.eu/environment/urban/pdf/report-en.pdf>.
19. Сталій розвиток територіальної громади: управлінський аспект : [монограф.] / [Куц Ю. О., Мамонова В. В., Чаплигін О. К. та ін.] ; за заг. ред. Ю. О. Куца, В. В. Мамонової. — Х. : Магістр, 2008. — 236 с. (Серія “Державне управління XXI століття”)
20. Конституція України. Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.

21. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97–ВР [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>.
22. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586–XIV [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=586-14>.
23. Політика розвитку громади у Новій Шотландії. [Електронний ресурс] CEDU. Проект економічного розвитку громади. — Режим доступу : http://ced.org.ua/ukr/05.10.2006/sco/11.NovaScotiaCommunityDevelopmentPolicy_ukr.doc.

*Рекомендовано до друку кафедрою державного управління та місцевого самоврядування
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
(протокол № 8 від 22 жовтня 2010 року)*

Надійшла до редакції 30.07.2011

Карпенко В. В. Принципы комплексного развития территориальных общин: подходы к определению

На основе анализа наработок различных отраслей наук, а также новейших концепций публичного управления, проводится систематизация принципов комплексного развития общины как форм реализации специфических законов и закономерностей существующей системы развития объекта "территориальная община".

Ключевые слова: *принципы развития, комплексное развитие, сельская территориальная община.*

Karpenko, V. V. Principles of Complex Development of Territorial Communities: Approaches to Definitions

The article is based on latest findings from different areas of scientific research, as well as innovative concepts of public management. The author systematizes the principles of complex community development as means for implementation of certain rules and regularities of the extant development system for the territorial community.

Key words: *development principles, complex development, rural territorial community.*

